

T.C. İNKILAP TARİHİ ve ATATÜRKÇÜLÜK FULLETEN

SBD NOTLARI

3. ÜNİTE

MİLLÎ BİR DESTAN: YA İSTİKLAL YA ÖLÜM!

Konu Özetleri

SBD Bilgi

Kavram Kartları

Kazanım Odaklı

HAZIRLAYAN

Muammer ASLAN

CEPHELER VE DOĞU CEPHESİ

3. ÜNİTE · MİLLÎ BİR DESTAN: YA İSTİKLAL YA ÖLÜM!

ÜNİTE 3

3.1 MİLLÎ MÜCADELE'NİN CEPHELERİ

Millî Mücadele üç cephede verildi: **Doğu**'da Ermenilerle, **Güney**'de Fransızlar ve onları destekleyen Ermenilerle, **Batı**'da Yunanlarla. İşgalci **İngiltere ve İtalya**'ya karşı cephe açılmadı: İngilizler Türklere karşı Yunanları kullandı; İtalya'nın İngiltere ile arası açıldı ve iç karışıklık yaşıyordu. Cephelelerin yanında içeride siyasi-askerî, dışarıda itilaf'la **diplomasi** mücadelesi yürütüldü.

3.1 DOĞU CEPHESİ

Ermeniler; XIX. yüzyıldan beri ayaklanıyor, I. Dünya Savaşı'nda Ruslardan silah alıyordu. Bolşevik ihtilaliyle Rusya çekilince Erivan, Gümrü ve Kars dolaylarında devlet kurdular; İngiltere, Fransa, ABD destekledi. Mondros'un **24. maddesi**, Paris Konferansı (ABD mandasında Ermenistan) ve **Sevr** Doğu Anadolu'da Ermeni devletine zemin hazırladı. Cesaretlenen Ermeniler Kars, Sarıkamış ve Oltu'yu aldı.

Harita 3.1 · Millî Mücadele'de Doğu, Güney ve Batı cephele
Kaynak: MEB 2025, 8. Sınıf İnkılap Tarihi

8 Haziran 1920

Doğu illerinde **seferberlik** ilan edildi.

15 Haziran 1920

15. Kolordu, **Doğu Cephesi Komutanlığı**'na çevrildi; komutan **Kâzım Karabekir Paşa**.

28 Eylül – 7 Kasım 1920

Sarıkamış-Kars-Gümrü taarruzu: 29 Eylül **Sarıkamış**, 30 Ekim **Kars**, 7 Kasım **Gümrü**. Ermeniler barış istedi. BMM, Gürcistan'a notayla Ardahan, Artvin, Batum'u aldı.

3 Aralık 1920 – Gümrü Antlaşması

Ermeniler işgal ettikleri yerlerden çekilecek; Kars, Sarıkamış, Kağızman, Iğdır, Oltu, Kulp BMM'ye; Ermeniler **Sevr'in geçersizliğini** kabul edip Doğu Anadolu'daki toprak taleplerinden vazgeçecek.

Sonuç: Doğu Cephesi başarıyla **kapandı**; BMM'nin saygınlığı arttı; birliklerin bir kısmı, ele geçen silah ve mühimmat **Batı Cephesi'ne** gönderildi. **Ermenistan**, BMM'yi tanıyan ilk devlet; zafer BMM'nin **ilk askerî**, Gümrü **ilk siyasi** başarısı.

LGS RADARI

- **General Harbord Raporu** (1919): Ermenilerin Doğu Anadolu'da nüfus üstünlüğü yok; düzeni bozan işgalciler; Millî Mücadele "isyan değil, bozulan düzeni yeniden kurma hareketi" → ABD manda projesi gerçekleşmedi.
- Doğu Cephesi'nde **düzenli ordu** (15. Kolordu) savaştı; Güney'de ise Kuvâ-yı Millîye.

KAVRAMLAR

Cephe: Savaşan orduların karşı karşıya geldiği bölge.

Seferberlik: Ordunun ve halkın savaşa hazır hâle getirilmesi.

Nota: Bir devletin başka devlete verdiği resmî yazılı uyarı.

Saygınlık: İtibar, güvenilirlik.

Nüfus üstünlüğü: Bir bölgede çoğunlukta olma.

Diplomasi: Devletler arası ilişkileri görüşmelerle yürütme.

Kolordu: Birkaç tümendenden oluşan büyük birlik.

Mühimmat: Cephane; silah ve patlayıcılar.

Manda: Bir ülkenin başka devletin koruması altında yönetilmesi.

Rapor: Bir durumu inceleyip yazılı bildirme.

3.1 GÜNEY CEPHESİ – KAHRAMAN ŞEHİRLER

Mondros'tan sonra İngilizler İskenderun, Kilis, Antep, Maraş ve Urfa'yı; Fransızlar Adana, Mersin ve Osmaniye'yi işgal etti. **15 Eylül 1919** paylaşımıyla İngilizler Antep, Urfa, Maraş'ı Fransızlara bıraktı (Irak-Filistin İngiliz, Suriye-Lübnan Fransız mandası). Fransızların **Ermenilerle iş birliği** yapıp halka baskı uygulaması tepki doğurdu; düzenli ordu olmayan güneyde halk **Kuvâ-yı Millîye** ile direndi, Mustafa Kemal örgütlenme için subaylar gönderdi.

ŞEHİR	DİRENİŞ	SONUÇ VE UNVAN
Maraş	Ermenilerin saldırıları ve kadınlara onur kırıcı davranışları üzerine Sütçü İmam bir Fransız askerini öldürdü; kaleden Türk bayrağının indirilmesi (" Bayraksız namaz kılınmaz " — Ulu Cami imamı Rıdvan Hoca) olayları büyüttü. Kadın-erkek-çocuk tüm halk 22 gün direndi.	Fransızlar 11 Şubat 1920'de şehri terk etti; 12 Şubat 1920 kurtuluş. 1925 İstiklal Madalyası , 1973 "Kahraman" unvanı.
Urfa	İngilizler (24 Mart 1919) → Fransızlar. Jandarma Komutanı Ali Rıza Bey ve Belediye Başkanı Hacı Mustafa Bey'in Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti (" Onikiler "). Yüzbaşı Ali Saip (Ursavaş) Bey 3 bin kişilik Kuvâ-yı Millîye kurdu; Fransızlara 24 saatlik ültilatom verdi; iki aylık kuşatma.	Fransızlar 11 Nisan 1920 'de şehri terk etti. 1984 "Şanlı" unvanı.
Antep	15 Ocak 1919 İngiliz, sonra Fransız işgali; Fransızlar bir Ermeni alayı kurdu. Akyol Camii'ndeki bayrağın indirilmesi ve kadınlara saldırılar direnişi başlattı. Antep-Kilis yolu Kuvâ-yı Millîye komutanı Şahin Bey (Üsteğmen Mehmet Sait) ikmal kollarını vurdu; Mart 1920'de şehit oldu. Sonra Kılıç Ali Bey . 11 ay direniş, 6 binden fazla şehit.	Aç ve cephanesiz kalan halk 9 Şubat 1921 'de teslim oldu; BMM 6 Şubat 1921'de "Gazi" unvanı verdi; 2008 İstiklal Madalyası.

Cephenin kapanışı: Batı'daki zaferler Fransa'nın politikasını değiştirdi; Sakarya'dan sonra **20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması** ile Güney Cephesi kapandı. **İtalyanlar** (Antalya, Kuşadası, Marmaris, Fethiye) ile savaşılmadı; II. İnönü'den sonra çekilmeye başladılar, Sakarya'dan sonra tamamen ayrıldılar.

LGS RADARI

- Güney Cephesi'nin özelliği: **TBMM düzenli ordu göndermedi**, halk Kuvâ-yı Millîye ile savaştı; sembol isimler **Sütçü İmam (Maraş), Ali Saip Bey (Urfa), Şahin Bey (Antep)**.
- Şahin Bey'in mektubu: "Namus ve hürriyet için ölüme atılmak bize ağustos sıcaklığında soğuk su içmekten daha tatlı gelir." → **vatanseverlik, fedakârlık**.

KAVRAMLAR

Ültilatom: Son uyarı; kabul edilmezse zor kullanılacağını bildiren nota.

İkmal kolu: Orduya malzeme taşıyan birlik.

Kuşatma: Bir yerin çevresini sarıp dışarıyla bağlantısını kesme.

Fedakârlık: Bir amaç için kendinden vazgeçme.

Taşkınlık: Aşırı, saldırgan davranış.

Onikiler: Urfa Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin 12 kurucusu.

Alay: Birkaç taburdan oluşan askerî birlik.

İstiklal Madalyası: Millî Mücadele'de üstün hizmet gösterenlere verilen madalya.

Manevi önder: Halkı moral ve inançla yönlendiren kişi.

Göz yummak: Kötü bir şeyi görmezden gelmek.

DÜZENLİ ORDU VE I. İNÖNÜ

3. ÜNİTE · MİLLÎ BİR DESTAN: YA İSTİKLAL YA ÖLÜM!

ÜNİTE 3

3.2 BATI CEPHESİ – DÜZENLİ ORDUNUN KURULMASI

Mondros'tan sonra 15. ve 20. Kolordular dışında düzenli birlik kalmamıştı. Sivas Kongresi'nden sonra Batı Anadolu Kuvâ-yı Millîye'si **Ali Fuat Paşa** komutasında birleştirildi. Ancak Kuvâ-yı Millîye'nin düzenli Yunan ordusu karşısında sürekli başarı sağlaması zordu; **merkezî yapıdan ve askerî disiplinden yoksun** olması meclisin otoritesine zarar veriyordu. Ekim 1920'de **Gediz Taarruzu** başarısız olunca BMM düzenli ordu kararını uyguladı.

9 Kasım 1920

Batı Cephesi ikiye ayrıldı: **Batı Cephesi** (İzmit-Kütahya) → Albay **İsmet (İnönü)**; **Güney Cephesi** (Afyon-Adana) → Albay **Refet (Bele)**.

Düzenli Ordu

Tüm Kuvâ-yı Millîye birlikleri **Genelkurmay Başkanlığı**'na bağlandı. Karşı çıkan **Demirci Mehmet Efe** ve **Çerkez Ethem** ayaklandı; düzenli ordu bastırdı.

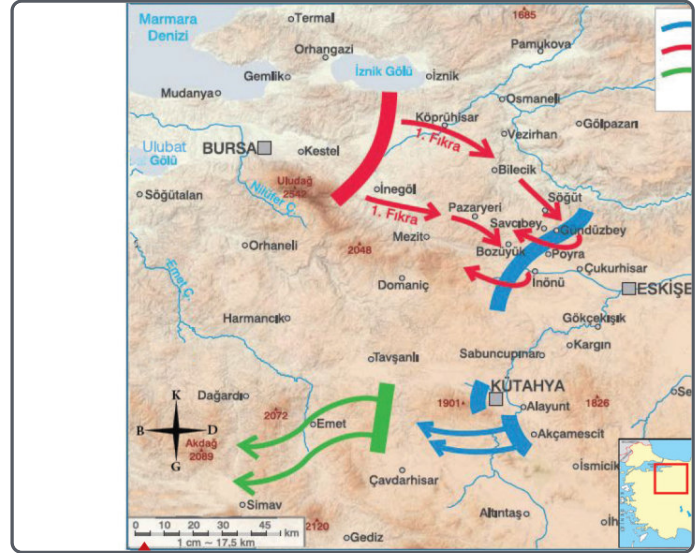
Mustafa Kemal: Yunus Nadi'ye: "**Evvela meclis, sonra ordu** Nadi Bey. Orduyu yapacak olan millet ve onun yeri de meclistir. Ordu demek yüz binlerce insan, milyonlarca servet demektir; buna iki üç şahıs karar veremez."

3.2 I. İNÖNÜ MUHAREBESİ (6-10 OCAK 1921)

İngilizler, Çerkez Ethem ayaklanmasından yararlanıp **yeni kurulan düzenli orduyu dağıtmak** için Yunanları harekete geçirdi; hedef Eskişehir üzerinden demir yoluyla Ankara'ya ulaşip meclisi dağıtmaktı. 9 Ocak'ta İnönü mevzilerine ulaşan üstün Yunan kuvvetlerini **İsmet Bey** komutasındaki ordu durdurup geri püskürttü → düzenli ordunun **ilk zaferi**.

I. İNÖNÜ'NÜN SONUÇLARI

- » **Teşkilat-ı Esasiye Kanunu** (ilk anayasa) kabul edildi
- » İtilaf devletleri **Londra Konferansı**'nı düzenledi
- » **Afganistan** ile dostluk antlaşması · **Moskova Antlaşması** · **İstiklal Marşı** kabul edildi
- » İngiltere'nin Yunanlara güveni sarsıldı; halkın düzenli orduya ve BMM'ye **güveni arttı**, orduya katılım hızlandı

Harita 3.2 · I. İnönü Muharebesi'nin yapıldığı alan · Kaynak: MEB 2025, 8. Sınıf İnkılap Tarihi

LGS RADARI

- » Sınavda I. İnönü'nün sonuçları **ulusal** (anayasa, İstiklal Marşı, İsmet Bey'in generalliği) ve **uluslararası** (Londra, Moskova, Afganistan) diye ayrılır.
- » Batı Cephesi'nde **ilk savaş I. İnönü'dür**; düzenli ordunun ilk sınavı.

KAVRAMLAR

Düzenli ordu: Emir-komuta birliği olan, devlete bağlı sürekli ordu.

Mevzi: Askerin savunma için tuttuğu yer.

Püskürtmek: Saldıran düşmanı geri atmak.

Otorite: Yönetme gücü ve saygınlığı.

Yığınak: Askerin bir bölgede toplanması.

Genelkurmay: Ordunun en üst komuta merkezi.

Taarruz: Saldırı.

Disiplin: Kurallara uyma düzeni.

Merkezî yapı: Tek merkezden yönetilen örgütlenme.

Ulusal / uluslararası: Ülke içi / devletler arası.

ANAYASA, LONDRA, MOSKOVA, İSTİKLAL MARŞI

ÜNİTE 3

3. ÜNİTE · MİLLÎ BİR DESTAN: YA İSTİKLAL YA ÖLÜM!

3.2

I. İNÖNÜ'NÜN SONUÇLARI: ANAYASA, LONDRA, MOSKOVA

GELİŞME	İÇERİĞİ VE ÖNEMİ
Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (20 Ocak 1921)	Yeni devletin ilk anayasası ; 24 madde, savaş şartlarına göre kısa; kişi hak ve özgürlükleri yok. Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir ; yasama-yürütme BMM'de; devletin adı Türkiye Devleti , hükûmeti TBMM Hükûmeti; seçimler iki yılda bir. Yeni devletin kuruluş belgesi .
Londra Konferansı (21 Şubat – 12 Mart 1921)	İtilaf, Sevr'i diplomatik yolla kabul ettirmek ve Yunanlara toparlanma fırsatı vermek için topladı; İstanbul ve TBMM hükûmetlerini birlikte çağırıp ikilik çıkarmayı amaçladı. Tevfik Paşa sözü "milletin gerçek temsilcisi" Bekir Sami Bey 'e bıraktı; oyun bozuldu. Sevr tanınmadı, Misakımillî anlatıldı; uzlaşma olmadı. Önemi : TBMM'yi İtilaf resmen ve hukuki olarak tanıdı; Misakımillî dünya kamuoyuna duyuruldu; "Türkler barışa yanaşmıyor" iddiası çürütüldü.
Afganistan Dostluk Antlaşması (1 Mart 1921)	Moskova'da imzalandı; karşılıklı elçi, bağımsızlığın tanınması, saldırıda yardım; TBMM Afgan ordusuna subay-öğrenci gönderecek. TBMM'yi ve Misakımillî'yi tanıyan ilk İslam devleti .
İstiklal Marşı (12 Mart 1921)	500 lira ödüllü yarışmaya 700'den fazla eser; yeterli bulunmadı. Maarif Vekili Hamdullah Suphi , Hasan Basri Bey aracılığıyla Mehmet Âkif 'i ikna etti; Tacettin Dergâhı'nda 10 günde yazdı, ödülü hayır kurumuna bağışladı. 17 Şubat'ta Sebilürreşad'da "Kahraman Ordumuza"; TBMM'de ayakta alkışlandı. Beste: Osman Zeki Üngör (1930'dan itibaren). Halka ve orduya moral verdi.
Moskova Antlaşması (16 Mart 1921)	Avrupa'nın dışladığı Sovyet Rusya, Boğazlar'dan gelebilecek tehlikeye karşı TBMM'ye yaklaştı. Maddeler : birinin tanımadığı antlaşmayı diğeri de tanımayacak · Kars, Ardahan, Artvin TBMM'ye; Batum Gürcistan'a , Nahcivan Azerbaycan'a · Osmanlı-Çarlık antlaşmaları geçersiz · Sovyetler Misakımillî'yi tanıdı , kapitülasyonlardan vazgeçti · Boğazlar Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin konferansı. Önemi : Büyük bir Avrupa devletiyle ilk antlaşma ; Batum ile Misakımillî'den ilk taviz .

LGS RADARI

- **İlk'ler**: Ermenistan → TBMM'yi tanıyan ilk devlet; Afganistan → ilk İslam devleti; Sovyet Rusya → ilk büyük Avrupa devleti; Fransa (Ankara Ant.) → ilk İtilaf devleti.
- 1921 Anayasası'nda **kişi hakları yoktu**; sadece devlet örgütlenmesi vardı — savaş dönemi anayasası.

KAVRAMLAR

Teşkilat-ı Esasiye: Devletin temel örgütlenmesi; 1921 Anayasası'nın adı.

Başdelege: Bir devleti görüşmede temsil eden heyetin başı.

Dergâh: Tarikat üyelerinin toplandığı yer; Tacettin Dergâhı.

Siyasi yalnızlık: Bir devletin dünyada müttefiksiz kalması.

Elçi: Bir devleti başka ülkede temsil eden diplomat.

Anayasa: Devletin yapısını ve hakları belirleyen temel kanun.

Maarif Vekili: Eğitim bakanı.

Beste: Bir şiirin müziğe uyarlanmış hâli.

Taviz: Ödün; bir haktan vazgeçme.

Kamuoyu: Toplumun genel görüşü.

II. İNÖNÜ VE KÜTAHYA-ESKİŞEHİR

3. ÜNİTE · MİLLÎ BİR DESTAN: YA İSTİKLAL YA ÖLÜM!

ÜNİTE 3

3.2 II. İNÖNÜ MUHAREBESİ (23 MART – 1 NİSAN 1921)

Londra'da barış taslağı reddedilince İngiltere destekli Yunanlar, I. İnönü yenilgisini telafi etmek ve Eskişehir-Kütahya-Afyon'u alıp Ankara'ya ulaşmak için 23 Mart'ta Bursa ve Uşak yönünden saldırdı. Türk ordusu Yunanları yine **İnönü mevzilerinde** karşıladı; 27-31 Mart'ta şiddetlenen savaşı üstün Yunan kuvvetlerine karşı kazandı; Yunanlar 1 Nisan'da çekildi, Afyon'u boşalttı.

Telgraflar: Mustafa Kemal → İsmet Paşa: "**Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs talihini de yendiniz.**"

İsmet Paşa → Fevzi Paşa: "Düşman binlerce ölüleriyle doldurduğu muharebe meydanını muzaffer silâhlarımıza terk etmiştir."

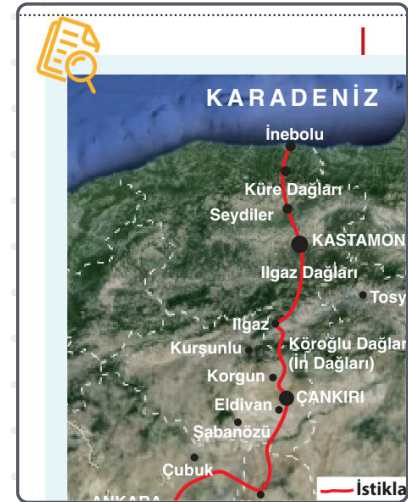
Harita 3.3 · II. İnönü Savaşı'nın yapıldığı alan · Kaynak: MEB
2025, 8. Sınıf İnkılap Tarihi

- » Düzenli orduya ve TBMM'ye güven arttı; İsmet Bey **general** oldu.
- » Fransız ve İtalyanlar İngilizlerden farklı politika izlemeye başladı: Yunanlar Kocaeli'nden, Fransızlar **Zonguldak**'tan çekildi; İtalya işgal ettiği yerleri boşaltmaya başladı.
- » İngilizler Malta'daki Türk esirlerden 40'ını serbest bıraktı.

3.2 KÜTAHYA-ESKİŞEHİR MUHAREBELERİ (10-24 TEMMUZ 1921)

II. İnönü'den bir hafta sonra Refet Bey'in Aslıhanlar-Dumlupınar taarruzu başarısız olunca Yunanlar, Türk ordusunun taarruz gücünden uzak olduğunu anladı. Yunan Kralı Konstantin İzmir'de "bir sonraki basın toplantısı Ankara'da" dedi. Yunanlar 3 ayda güçlü bir ordu hazırladı; İstanbul'dan Anadolu'ya gizli silah sevkiyatının limanı **İnebolu**'yu 9 Haziran'da topa tuttular. **10 Temmuz** genel saldırı: 13 Temmuz Afyon, 17 Temmuz Kütahya, 19 Temmuz Eskişehir düştü.

Geniş cepheye yayılan ordu başarılı savunma yapamadı; Mustafa Kemal'in emriyle **Sakarya Irmağı'nın doğusuna** çekildi. **Amaç:** daha fazla kayıp vermemek, Yunan ordusunu bilmediği bölgeye çekip **lojistik** kaynaklarından uzaklaştırmak ve Sakarya'nın doğusunda imha etmek. Riskli ama isabetli karar. **Sonuçları:** Yunanlar Ankara'ya yaklaştı; mecliste sert tartışmalar, meclisin **Kayseri'ye taşınması** gündeme geldi; İtalya çekilmekten vazgeçti, Fransa görüşmeleri erteledi → **Başkomutanlık Kanunu**'na giden yol.

Harita 3.4 · İstiklal Yolu (İnebolu-Ankara) · Kaynak: MEB
2025, 8. Sınıf İnkılap Tarihi

İstiklal Yolu: İnebolu'ya deniz yoluyla gelen silah ve cephane **kağnılarla** Ankara'ya taşındı; Mustafa Kemal: "Gözüm Sakarya'da, Dumlupınar'da; **kulağım İnebolu'da.**" İnebolu İstiklal Madalyası aldı.

KAVRAMLAR

Makûs talih: Ters, kötü kader.

Muzaffer: Zafer kazanmış.

MAARİF KONGRESİ, BAŞKOMUTANLIK, TEKÂLİF-İ MİLLÎYE

ÜNİTE 3

3. ÜNİTE · MİLLÎ BİR DESTAN: YA İSTİKLAL YA ÖLÜM!

3.3 MAARİF KONGRESİ (15-21 TEMMUZ 1921)

Kütahya-Eskişehir savaşları sürerken, Yunanlar Ankara'ya yaklaşırken Mustafa Kemal Ankara'da **eğitim kongresi** toplanmasını istedi. Maarif Vekili Hamdullah Suphi'nin erteleme önerisini reddetti: "**Cehaletle savaş, düşmanla savaş kadar önemlidir.**" Kongre 15 Temmuz 1921'de Erkek Muallim Mektebi'nde 180'den fazla öğretmen ve eğitimciyle toplandı; açılışı **cepheden gelen** Mustafa Kemal yaptı.

Amaçlar ve önemi: Okul ve öğrenci sayısını tespit etmek · eğitimi **çağa uygun** hâle getirmek · eğitime **millî bir yön** vermek. Mustafa Kemal: "Silâhıyla olduğu gibi **beyniyle de** mücadele etmek zorunda olan milletimiz..." → Eğitim millî bağımsızlıktan ayrı düşünülmedi; halka zafer umudu verildi.

3.4 BAŞKOMUTANLIK KANUNU (5 AĞUSTOS 1921)

Ordu Sakarya'nın doğusuna çekilince mecliste "Ordu nereye gidiyor, sorumlusu nerede?" tartışmaları çıktı; muhalifler sorumluluğu Mustafa Kemal'e yükledi. Onun liderliğine güvenenler ve muhalifler ordunun başına geçmesini istedi. 4 Ağustos'taki gizli oturumda önergesini verdi; **5 Ağustos 1921**'de 5 maddelik kanunla **Başkomutan** oldu: Meclisin **yasama ve yürütme yetkilerini 3 ay** süreyle kullanacak (gerekirse uzatılacak). Kendi isteğiyle 3 ayla sınırladı: "Millî egemenliğin en sadık hizmetkârı olduğumu doğrulamak için."

Mustafa Kemal: "Ulusumuzu esir etmek isteyen düşmanları ne olursa olsun yeneceğimize olan iman ve güvenim bir dakika olsun sarsılmamıştır." — Tüm sorumluluğu üstlenmesi **vatanseverlik ve kararlılık** göstergesidir. 20 Temmuz 1922'de görev **zafere kadar** uzatıldı.

3.4 TEKÂLİF-İ MİLLÎYE EMİRLERİ (7-8 AĞUSTOS 1921)

Polatlı'daki karargâha giden Başkomutan, yasama yetkisini kullanarak **Ulusal Yükümlülük Emirleri**'ni yayımladı; her ilçede komisyon kuruldu, hukuki sorunlar için bazı illere **İstiklal Mahkemeleri** gönderildi (pek gerek kalmadı).

EMİRLER

- » Her ev birer kat **çamaşır, çorap ve çarık** hazırlayıp komisyona verecek.
- » Tüccar ve halkın elindeki bez, pamuk, yün, kösele, nal, çivi gibi malların **%40'ına** parası sonra ödenmek üzere el konulacak.
- » Buğday, un, arpa, fasulye, şeker, sabun, yağ gibi ürünlerin **%40'ına** parası sonra ödenmek üzere el konulacak.
- » Taşıtı olanlar ayda bir kez **100 km** bedelsiz askerî nakliye yapacak.
- » Halkın elindeki savaşa elverişli **silah ve cephane** üç gün içinde teslim edilecek.

LGS RADARI

- Tekâlif-i Millîye = **topyekûn savaş**; millî dayanışma ve fedakârlık örneği. Emirler **Sakarya öncesi** çıkarıldı, Büyük Taarruz öncesi de uygulandı.
- Başkomutanlık Kanunu ile Mustafa Kemal **meclisin yetkilerini** kullandı; bu, güçler birliğinin kişide toplanması değil, meclisin **geçici devridir**.

KAVRAMLAR

Maarif: Eğitim-öğretim işleri.

Cehalet: Bilgisizlik.

Önerge: Mecliste görüşülmek üzere verilen teklif.

Tekâlif-i Millîye: Millî yükümlülükler; halkın orduya zorunlu yardımı.

Muallim: Öğretmen.

Başkomutan: Ordunun en üst komutanı.

Gizli oturum: Halka kapalı meclis toplantısı.

Yükümlülük: Yerine getirilmesi zorunlu görev.

SAKARYA MEYDAN SAVAŞI

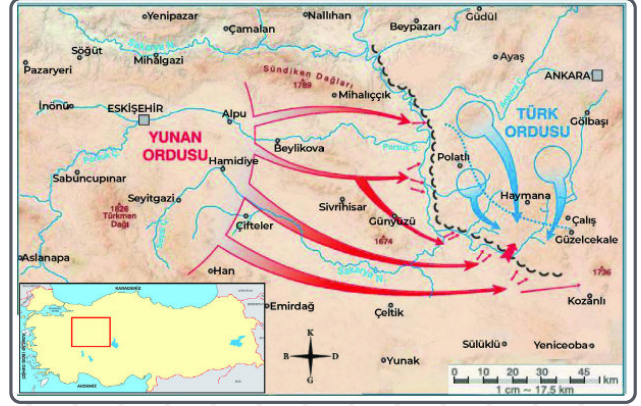
3. ÜNİTE · MİLLÎ BİR DESTAN: YA İSTİKLAL YA ÖLÜM!

ÜNİTE 3

3.5 SAKARYA MEYDAN SAVAŞI (23 AĞUSTOS – 13 EYLÜL 1921)

"Subaylar Savaşı" da denir. Tekâlif-i Millîye ile ihtiyaçlar karşılandı; Doğu Cephesi ve Merkez Ordusu'ndan seçkin birlikler Batı'ya kaydırıldı. İngiliz destekli Yunanlar 13 Ağustos'ta harekete geçti; Kral Konstantin 15 Ağustos'ta "Ankara'ya!" emri verdi. Türk ordusu Sakarya'nın doğusunda ~100 km'lik cephede toplandı; **Polatlı, Haymana, Çal Dağı**'nda şiddetli muharebeler oldu. Yunanlar zaman zaman hattı aştı ama her defasında yeni savunma birlikleriyle karşılaştı.

Başkomutanın emri: "Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satıh bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanıyla sulanmadıkça düşmana terk olunamaz." Çizgiye bağlı savunma yerine her birlik durabildiğı yerde yeniden cephe kuracak → dünya savaş tarihine geçen taktik; Yunan taarruz gücü kırıldı.

Harita 3.5 · Sakarya Meydan Savaşı'nın yapıldığı alan · Kaynak: MEB 2025, 8. Sınıf İnkılap Tarihi

4-5 Eylül'de saldıran Yunanlar ağır kayıp verip çekildi; 11 Eylül'de Sakarya'nın batısına atıldılar. **22 gün 22 gece** süren savaş **13 Eylül 1921**'de zaferle bitti; Yunanlar Eskişehir-Afyon hattına çekilip savunmaya geçti.

SAKARYA ZAFERİ'NİN SONUÇLARI

- » **1683 II. Viyana**'dan beri süren geri çekiliş sona erdi; Kütahya-Eskişehir'in olumsuz etkileri kalktı · Yunan ordusu taarruz gücünü kaybetti (**son savunma savaşımız**)
- » Mustafa Kemal'e **Gazilik unvanı ve Mareşallik** rütbesi verildi (19 Eylül 1921)
- » **Kars Antlaşması** (13 Ekim 1921) · **Ankara Antlaşması** (20 Ekim 1921) · İtalyanlar Anadolu'dan tamamen çekildi
- » İtilaf barış önerdi; Sevr yeniden gündeme getirildiği için **reddedildi**

Kars Antlaşması (13 Ekim 1921): Sovyet aracılığıyla **Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan** ile Kars'ta; TBMM'yi **Kâzım Karabekir** temsil etti. Moskova'daki sınırlar onaylandı; **doğu sınırı kesinleşti**; üç cumhuriyet Sevr'in geçersizliğini kabul etti.

Ankara Antlaşması (20 Ekim 1921): Güney'deki direniş ve kendi kamuoyunun tepkisiyle **Fransa** masaya oturdu (Franklin Bouillon). Nusaybin, Cizre, Kilis Türkiye'de; **İskenderun (Hatay)** için özel yönetim, resmî dil Türkçe. **Güney Cephesi kapandı**; Hatay hariç güney sınırı çizildi; TBMM'yi tanıyan **ilk itilaf devleti**; buradaki birlikler Batı'ya gitti.

KAVRAMLAR

Meydan savaşı: Açık arazide kesin sonuç için yapılan büyük savaş.

Hat: Çizgi; "hattı müdafaa" = çizgi savunması.

Mareşal: En yüksek askerî rütbe.

Kral: Krallıkla yönetilen ülkenin hükümdarı.

Özel yönetim: Bir bölgeye tanınan ayrı idari düzen.

Satıh: Yüzey, alan; "sathı müdafaa" = alan savunması.

Gazi: Savaşa katılıp sağ dönen; Mustafa Kemal'in unvanı.

Subay: Ordu komuta kademesindeki asker; teğmen ve üstü.

Aracılık: İki taraf arasında uzlaşma sağlama.

Resmî dil: Devletin yazışma ve eğitimde kullandığı dil.

BÜYÜK TAARRUZ VE MUDANYA

3. ÜNİTE · MİLLÎ BİR DESTAN: YA İSTİKLAL YA ÖLÜM!

ÜNİTE 3

3.5 BÜYÜK TAARRUZ VE BAŞKOMUTANLIK MEYDAN SAVAŞI

Sakarya'dan sonra ordu hemen taarruz etmedi: yıpranmıştı, silah-cephane yetersizdi. **Hazırlıklar (~1 yıl):** taarruz eğitimi · 20 Temmuz 1922'de başkomutanlık **zafere kadar** uzatıldı · Tekâlif-i Millîye tüm yurttta uygulandı · İstanbul'dan silah nakli · Dışişleri Bakanı **Yusuf Kemal** siyasi destek için Avrupa'ya gönderildi. İtilaf'ın Sevr'i hafifleten barış önerisine TBMM, **işgal altındaki tüm toprakların boşaltılması** karşı önerisiyle yanıt verdi; reddedilince tek yol savaştı.

6 Ağustos 1922

Orduya gizli hazırlık emri; 20 Ağustos'ta Akşehir'de komutanlarla gizli toplantı.

26 Ağustos 05.30

Kocatepe'den topçu ateşiyle Büyük Taarruz başladı (plan: Genelkurmay Başkanı **Fevzi Paşa**). 27 Ağustos Afyon kurtuldu.

30 Ağustos 1922

Dumlupınar'ın kuzeyinde Yunan ordusu kuşatılıp ana unsurları etkisiz hâle getirildi; Başkomutan General **Trikupis** esir. Mustafa Kemal'in bizzat yönettiği savaş: **Başkomutanlık Meydan Muharebesi**.

1 Eylül 1922

"**Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!**" — Uşak (1 Eylül), Eskişehir (2), Balıkesir (6), Manisa (8), **İzmir (9 Eylül)**, Bursa (10). 18 Eylül'de Batı Anadolu tamamen temizlendi.

Sayılarla Büyük Taarruz: Türk ordusu 8.659 subay, 199.283 er, 323 top; Yunan ordusu 6.565 subay, 218.432 er, 418 top. Zayiat: Türk **%6,3**, Yunan **%65**. Zafer; sömürgeci devletlerin elindeki **mazlum milletlere örnek** oldu, Sevr'i savaş alanında yırttı, Lozan'ın yolunu açtı. Millî Mücadele'nin **askerî safhası** sona erdi.

3.5 MUDANYA ATEŞKES ANTLAŞMASI (11 EKİM 1922)

Batı Anadolu kurtuldu ama Doğu Trakya'da Yunan, İstanbul ve Boğazlar'da İngiliz işgali sürüyordu. Çanakkale'ye ilerleyen Türk ordusu İngilizlerle karşı karşıya geldi; Başbakan **Lloyd George** müttefiklerinden ve kamuoyundan destek bulamayınca diplomatik çözüm gündeme geldi. Mustafa Kemal 28 Eylül'de harekâtı durdurdu; Trakya'nın Meriç'e kadar verilmesi şartıyla konferansı kabul etti. Türkiye'yi **İsmet Paşa**, İngiltere'yi Harrington, Fransa'yı Charpy, İtalya'yı Monbelli temsil etti; Yunan temsilcisi katılmadı. **14 madde**.

MADDELER

- » Üç gün içinde Türk-Yunan çatışmaları sona erecek
- » Yunanlar **Doğu Trakya'yı** (Meriç sınır) 15 günde boşaltacak
- » İstanbul ve Boğazlar'daki İtilaf kuvvetleri **barışa kadar** kalacak
- » TBMM Doğu Trakya'ya asker geçirmeyecek; **8.000 jandarma** güvenliği sağlayacak

ÖNEMİ

Üç yıllık Yunan işgali bitti; Doğu Trakya, İstanbul ve Boğazlar **savaşsız** kurtarıldı · **Osmanlı hukuken yok sayıldı** · Askerî safha bitti, **diplomatik safha** başladı · Lloyd George Hükûmeti istifa etti · TBMM barış masasına **eşit** oturdu

KAVRAMLAR

Büyük Taarruz: 26 Ağustos 1922'de başlayan genel saldırı.

Kocatepe: Afyon'da taarruzun yönetildiği tepe.

Dumlupınar: 30 Ağustos zaferinin kazanıldığı yer.

Zayiat: Savaşta verilen kayıp.

Mazlum milletler: Sömürge altında ezilen halklar.

Askerî safha: Mücadelenin silahlı dönemi.

Diplomatik safha: Mücadelenin masa başı, görüşme dönemi.

Tarafsız bölge: Savaşan tarafların girmemesi kararlaştırılan alan.

Jandarma: İç güvenlikle sorumlu askerî kolluk.

Ateşkes: Savaşın geçici olarak durdurulması.

3.6 LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI (24 TEMMUZ 1923)

Mustafa Kemal konferansın İzmir'de yapılmasını istedi (haberleşme kolaylığı, Yunan tahribatının görülmesi); İtilaf tarafsız İsviçre'nin **Lozan** şehrini seçti. TBMM'nin yanında **İstanbul Hükûmeti**'ni de davet ederek ikilik çıkarmak istediler → TBMM **1 Kasım 1922'de saltanatı kaldırdı**, oyun bozuldu. Heyet başkanı **İsmet Paşa** (Dışişleri Bakanı yapıldı); Mustafa Kemal **Ermeni Meselesi ve Kapitülasyonlar**'da kesinlikle taviz verilmemesini emretti; gerekirse görüşmeleri kesip dönme yetkisi verildi.

I. Dönem (20 Kasım 1922 – 4 Şubat 1923)

Katılanlar: TBMM, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Romanya, Yunanistan, Yugoslavya; Boğazlar konusunda Sovyetler ve Bulgaristan; ABD gözlemci. **Musul, Boğazlar, kapitülasyonlar, Osmanlı borçları, savaş tazminatı, mübadele**'de anlaşılamadı; Lord Curzon'a İsmet Paşa: "Çok ıstırap çektik, çok kan akıttık; hürriyet ve bağımsızlık istiyoruz." Konferans **dağıldı**.

Ara Dönem

Ordu Boğazlar ve Musul'a yürümeye hazırlandı ama kimse savaşı göze alamadı. **17 Şubat 1923 Türkiye İktisat Kongresi**: ekonomik bağımsızlık, kapitülasyonlar kalkmalı mesajı; 1 Nisan'da seçimlerin yenilenmesi kararı.

II. Dönem (23 Nisan – 24 Temmuz 1923)

Üç aylık tartışmalı müzakerelerden sonra uzlaşma; **24 Temmuz 1923'te** imzalandı, TBMM 23 Ağustos'ta onayladı. Ekler hariç **143 madde**.

Mustafa Kemal: "Bu antlaşma, Türk milletine karşı yüzyıllardan beri hazırlanmış ve Sevr ile tamamlandığı sanılmış büyük bir **yok etme girişiminin yıkılışını** bildirir bir belgedir."

LGS RADARI

- Lozan'a giderken iki taviz verilmeyecek konu: **Ermeni meselesi** (vatanın bütünlüğü) ve **kapitülasyonlar** (ekonomik bağımsızlık).
- Saltanatın kaldırılmasının doğrudan nedeni: Lozan'a **iki başlı** gitmemek.

3.6 SEVR İLE LOZAN KARŞILAŞTIRMASI

KONU	SEVR (1920)	LOZAN (1923)
Kim imzaladı?	Osmanlı Hükûmeti (Saltanat Şûrası kararıyla) — dayatma	TBMM Hükûmeti — eşit taraflar arasında müzakere
Toprak	Anadolu parçalandı; Batı Anadolu Yunanistan'a, güney Fransa'ya, Antalya-Konya İtalya'ya; doğuda iki yeni devlet	Misakımillî'ye büyük ölçüde uygun sınırlar; Doğu Trakya Türkiye'de
Ordu	50.700 kişiyle sınırlı	Sınırlama yok
Kapitülasyonlar	Yeniden ve genişletilerek uygulanacak	Tamamen kaldırıldı
Boğazlar	Türk üyesi olmayan komisyon	Başkanı Türk olan komisyon (1936 Montrö ile tam egemenlik)
Ekonomi	Mali komisyon bütçeyi denetleyecek	Düyûn-ı Umûmiye kaldırıldı; borçlar paylaşıldı
Sonuç	Hiç uygulanamadı: ölü doğdu	Bağımsızlığın tescili ; hâlâ yürürlükte

KAVRAMLAR

Müzakere: Karşılıklı görüşme, pazarlık.

İkilik: Aynı işte iki ayrı otoritenin bulunması.

Talimat: Yapılması istenen işleri belirten emir.

Gözlemci: Toplantıya karar yetkisi olmadan katılan temsilci.

Taviz: Ödün.

İktisat: Ekonomi.

ÜNİTE 3

3.6

3.7

Fulleten SBD Notları · 3. Ünite

3. ÜNİTE MİNİ TEST

3. ÜNİTE · MİLLÎ BİR DESTAN: YA İSTİKLAL YA ÖLÜM!

ÜNİTE 3

TEST ÜNİTE 3 · MİNİ TEST

5 soru · yeni nesil · önerilen süre 8 dakika

Doğru: ___ / 5

1 I. İnönü Zaferi'nden sonra İtilaf Devletleri TBMM'yi Londra Konferansı'na çağırdı, Sovyet Rusya ile Moskova Antlaşması imzalandı ve İstiklal Marşı kabul edildi.

Aşağıdakilerden hangisi I. İnönü Zaferi'nin sonuçlarından biri değildir?

- A) TBMM'nin uluslararası alanda tanınması
- B) Ankara Antlaşması'nın imzalanması
- C) İstiklal Marşı'nın kabul edilmesi
- D) Halkın orduya güveninin artması

2 Tekâlif-i Millîye Emirleri ile her aile bir askeri giydirecek kadar giyecek verecek, halkın elindeki taşıtlar ayda bir kez ordu için çalışacak, yiyecek maddelerinin belirli bir bölümü orduya bırakılacaktı.

Bu emirlerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Ordunun ihtiyaçları yabancı yardımla karşılanmıştır.
- B) Savaş yalnızca cephedeki askerlerle yürütülmüştür.
- C) Millî Mücadele topyekûn bir mücadeleye dönüşmüştür.
- D) Halktan vergi alınmasından vazgeçilmiştir.

3 Sakarya Meydan Savaşı'nda Mustafa Kemal, "Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satıh bütün vatandır." emrini vermiştir.

Bu emirle aşağıdakilerden hangisi amaçlanmıştır?

- A) Ordunun geri çekilerek zaman kazanması
- B) Vatanın her karışının sonuna kadar savunulması
- C) Yalnızca belirli bir hattın korunması
- D) Barış görüşmelerinin başlatılması

4 Mudanya Ateşkes Antlaşması ile Doğu Trakya, İstanbul ve Boğazlar savaş yapılmadan TBMM yönetimine bırakıldı.

Bu durum aşağıdakilerden hangisinin göstergesidir?

- A) Askerî zaferin diplomatik başarıya dönüştürüldüğünün
- B) Millî Mücadele'nin sona ermediğinin
- C) İtilaf Devletleri'nin Sevr'i uyguladığının
- D) Boğazların uluslararası komisyona bırakıldığının

5 Lozan Barış Antlaşması ile kapitülasyonlar tamamen kaldırılmıştır.

Bu karar Türkiye'nin hangi alanda bağımsızlığını güçlendirmiştir?

- A) Askerî
- B) Kültürel
- C) Ekonomik
- D) Dinî

SORU	CEVAP	KISA ÇÖZÜM
1. Soru	B	Ankara Antlaşması Sakarya Zaferi'nin sonucudur (Fransa ile, Ekim 1921).
2. Soru	C	Halkın tüm imkânlarıyla orduya katılması topyekûn savaş demektir.
3. Soru	B	"Satıh bütün vatandır": savunma tek hatta değil, vatanın her yerinde sürecektir.
4. Soru	A	Savaşız kazanım, Büyük Zafer'in masada karşılık bulmasıdır.
5. Soru	C	Kapitülasyonlar yabancılara ekonomik ayrıcalıktı; kaldırılması ekonomik bağımsızlıktır.

DAHA FAZLASI İÇİN OKUT!

SBD LGS ve 8. Sınıf Kaynak Tavsiyeleri

LGS ve yazılılardan 100 almaya hazır mısın? Bu sorularla kendini test ettin, şimdi sıra LGS maratonunda fark yaratmakta! **Voltaj Serisi** ve efsane 8. sınıf kitaplarımızla pratik yap, sınav maratonunda hep bir adım önde ol.

İnkılap Tarihi Temel Kitap

- ✓ LGS odaklı anlatım.
- ✓ Mantığını Anlayalım ipuçları.
- ✓ Kavrama testleri ve etkinlik.
- ✓ Video Çözümü.

36 Haftalık Fasikül

- ✓ MEB LGS sorularıyla uyumlu.
- ✓ Açık uçlu yazılı hazırlık.
- ✓ Düzenli takip ve gelişim.
- ✓ Video Çözümü.

Yeni Nesil Soru Bankası

- ✓ Üst düzey düşünme soruları.
- ✓ Harita ve görsel analiz.
- ✓ Bölüm sonu sarmal deneme.
- ✓ Akıllı tahta desteği.

SOSYAL BİLGİLER DÜNYASI®

Bu metin ve doküman Muammer ASLAN tarafından "Sosyal Bilgiler Dünyası" için hazırlanmıştır.

www.sosyalbilgilerdunyasi.com